

Bolesław Pękala

Z BADAŃ NAD ZAINTERESOWANIAMI

CZYTELNICZYMI MŁODZIEŻY TECHNIKUM

1. Uwagi wstępne

Publikacja niniejsza adresowana jest przede wszystkim do nauczycieli języka polskiego i bibliotekarzy pracujących w technikumach mechanicznych - jakkolwiek poważną część uwag jest aktualna także dla polonistów i bibliotekarzy, związanych z innymi typami szkół średnich. Korzystać z niej mogą również poloniści i bibliotekarze szkół podstawowych oraz studenci - humaniści. Na przykładzie konkretnych badań wprowadza się w problematykę czytelnictwa, której poznanie staje się dzisiaj nieodzowne dla kierującego procesem czytelnictwa. Wyjaśnienie podstawowych zagadnień, związanych z rozwojem zainteresowań poprzez książkę, realizuje się w oparciu o konkretnie zebrany materiał. Uzyskane w ten sposób informacje, skonfrontowane z fachową lekturą - stanowią podstawową treść niniejszej pracy.

Określone tematem badania mają - obok charakteru rejestrującego i pedagogicznego - także charakter dociekający. Chodzi tu bowiem nie tylko o stwierdzenie pewnych faktów czytelnictwa i zdobycie np. umiejętności w dokonywaniu tego typu badań, ale celem głównym jest dążność do uzyskania praktycznych wskazówek na temat doraźnej organizacji procesu czytelnictwa w szkole.

Zapoznając się z lekturą przedmiotu można się zorientować od razu, że główna uwaga badaczy była skierowana na dorosłych, młodzież szkół ogólnokształcących i dzieci. Dotyczy to większości badaczy dwudziestolecia jak i okresu powojennego. Pewnym wyłomem w tym charakterystycznym nieco obrazie są badania L.Lepalczyk^{1/} i M.Walentynowicz^{2/}.

W niniejszej pracy zwrócono niemal wyłącznie uwagę na zagadnienie rozwoju czytelnictwa młodzieży technikum mechanicznego.

Truizmem byłoby powtarzanie słów o pozytywnym wpływie lektury w kształceniu zawodowym. Wiadomo, że lektura w średnich szkołach zawodowych spełnia rozliczne funkcje, a m.in. wzbogaca umysł, wykształca poczucie piękna, współdziała w tworzeniu charakteru, zachęca do realizacji szlachetnych celów życiowych, uczy życia, stosunku do drugiego człowieka i całego społeczeństwa, kształtuje uczucia i mowę. Panuje powszechne, słuszne przekonanie, że właściwie dobrana lektura i właściwie zorganizowany proces czytelniczy w szkole, są niezastąpionymi czynnikami w wychowaniu młodzieży. Sprawa ta nabiera szczególnej ważności w odniesieniu do problemu wychowania młodzieży szkół zawodowych. Zadania czytelnictwa w średnich szkołach zawodowych są poważniejsze aniżeli w szkołach ogólnokształcących, gdyż spełnia ono dodatkowe funkcje. Jedną z nich jest to, że lektura winna stać się szczególnym źródłem natchnień w dziedzinie wynalazków przyszłych techników-inżynierów-konstruktorów. Tę funkcję winny spełniać przede wszystkim utwory fantastyczne. Na srebrnym globie J.Żuławskiego, utwory Vernego, Astronauci i Obłok Magellana - Lema oraz inne opowiadania i fantastycz-

-
- 1/ Lepalczyk - Włókniarze i książki 1959
2/ M.Walentynowicz - Kultura czytelnictwa techników (w:) Studia Pedagogiczne Wrocław, 1957 t. VI

ne legendy od dawna budziły tęsknoty i marzenia ludzi, prowokując ich do opanowania przestrzeni czy dokona-
nia innych wielkich czynów.

Zadania czytelnictwa lektury w średniej szkole zawo-
dowej - w obliczu konieczności wychowywania młodzieży,
przekazywania jej wiadomości ogólnokształcących i za-
wodowych, rozwijania mowy jako narzędzia komunikacji
międzyludzkiej - są niezwykle trudne do zrealizowania.
Jeśli się także uwzględni stosunkowo niewielką ilość go-
dzin lekcyjnych języka polskiego w technikum, którą mo-
że dysponować polonista, jeśli się uświadomi sobie fakt,
że tylko niewielka ich część może być przeznaczona na
kontrolę czytelnictwa - to widzi się bardzo rozległy i
skomplikowany problem kierowania procesem czytelnictwem.
Działanie to musi być doskonale zorganizowane i organicz-
nie niemal powiązane z całością nauczania i wycho-
wania. Od kierującego czytelnictwem - przede wszystkim
od nauczyciela języka polskiego - wymaga owa sytuacja
poważnego wkładu pracy, inwencji pedagogicznej, energii
i codziennego trudu. U podstaw zaś tego winna leżeć do-
kładna teoretyczna i praktyczna znajomość problematyki
czytelnictwa, jej badań i umiejętność wyciągania wniosków
oraz stosowania ich w codziennej pracy.

2. Zagadnienie metodologii badań nauki o czytelnictwie

- a) Czołowa rola Mikołaja Rubakina i Waltera Hoffmana
w rozwoju początków nauki o czytelnictwie - oraz
uwagi ogólne

Ażeby poznać stan czytelnictwa klasy czy szkoły,
trzeba posłużyć się odpowiednimi metodami badań.

Nauka o czytelnictwie jest dyscypliną młodą, która nie
posiada jeszcze ukształtowanych w pełni metod badań. Po-
czątki jej rozwoju przypadają na drugą połowę dziewiętna-

stego wieku i wiążą się z dwoma słynnymi nazwiskami: Rubakina i Hoffmanna.

Rubakin urodził się w 1862 r. Aczkolwiek czytelnictwem zajmował się już w Rosji, to jednak główne prace z tej dziedziny wydał w Lozannie w Szwajcarii. Jest twórcą tzw. bibliopsychologii. Posługując się metodami wziętymi z językoznawstwa, z psychologii, z logiki, z pedagogiki, z teorii poznania, z historii literatury - usiłował określać typy czytelników - odbiorców, typy książek oraz organizację czytelnictwa. Swe poglądy w tej dziedzinie zawarł w dziele pt. *Introduction à la psychologie bibliologique*, wydanym w Paryżu w r. 1922.

Rubakin sądził, że każda książka posiada swój własny "język wewnętrzny" i jeśli ten "język" odpowiada czytelnikowi, wówczas ów utwór staje się atrakcyjny. Mówiąc inaczej, Rubakin uważał, że książka nie ma wartości samej w sobie, trwałej, lecz jest taką, jak ją ocenia czytelnik w procesie poznania. Usiłowaniem wobec tego pracownika biblioteki winno stać się wyszukiwanie owego "języka wewnętrznego" książek i kierowanie w ten sposób czytelnictwem.

Rubakin wyraził również pogląd na temat typów charakterów. Według tej teorii, odbiorców książek można zaklasyfikować do odpowiedniej grupy czytelników. Wyróżnikiem stają się tu cechy myślenia i reagowania.

Drugą postacią, która w pierwszej połowie XIX w. zdobyła rozgłos na gruncie rozwoju nauki o czytelnictwie, był Walter Hoffmann. Był zdania, że książka posiada samodzielną wartość stałą, niezależną od jakiegokolwiek ustosunkowania się do niej czytelnika. Klasyfikował książki na "dobre" i "złe". Zadaniem pracownika biblioteki widział w od - kryciu lektury "dobrej" i udostępnianiu jej czytelnikowi.

Osiągnięcia Rubakina i Hoffmanna zaciążyły w pewnym stopniu na rezultatach prac polskich badaczy okresu międzywojennego. W Polsce dwudziestolecia większą popular-

nością cieszyły się przede wszystkim poglądy Rubakina, mniej - Hoffmanna. Zostały one zaaprobowane przez "szkołę warszawską" i inne ośrodki zajmujące się badaniami czytelnictwa.

Badania nad książką w Polsce Ludowej nie przynosiły początkowo oczekiwanych rezultatów. Kontynuowanie badań w duchu osiągnięć H.Radlińskiej, A.Mikuckiej, M.Ziomka i J. Bystronia oraz innych nie mogło zadowolić i zadość uczynić bieżącym potrzebom, które rosły w miarę jak w kraju dokonywała się rewolucja społeczna i kulturalna. Polska Ludowa stawała się powoli "krajem ludzi uczących się". Masy zaczęły się interesować książką. Wzrastały nakłady, rozwijały się biblioteki. Nauka o czytelnictwie stanęła wówczas przed nowymi zadaniami.

Ambicje badaczy współczesnych wyszły już poza krąg zakreślony osiągnięciami dawnej nauki. Nowym celem badań (obok dawnego) stał się przede wszystkim "postulat uwzględnienia aspektu pedagogicznego, co wymaga już nie tylko zarejestrowania zainteresowań czytelniczych, ale ambicji uchwycenia wpływu"^{3/}.

Dokonując rewizji osiągnięć dotychczasowych badacze współcześni starają się w szeregu prac dać odpowiedź na palące zagadnienia. Przede wszystkim zwrócono uwagę na czytelnika, jego rolę i sytuację społeczną, zainteresowania czytelnicze, metody budzące i rozwijające zainteresowania czytelnika. Musi się dzisiaj wiedzieć lepiej niż kiedykolwiek, które książki najintensywniej rozwijają odpowiednie zainteresowania czytających. Chodzi m.in. o poznanie wpływu książki na czytelników, którzy z tytułu dawnej sytuacji społecznej mieli utrudniony z nią kontakt. Chcemy być dobrze zorientowani, którzy autorzy z przeszłości jak i teraźniejszości są najbardziej popularni w poszczególnych

3/ Patrz T. Parnowski - C z y t e l n i c t w o
d z i e c i i m ł o d z i e ż y w o b l i -
c z u p r z e m i a n PZWS W-wa 1961 s. 81

kręgach społeczeństwa. Nie można bowiem dzisiaj pozwolić sobie na drukowanie niepożytecznych czy niepotrzebnych utworów, które by zalegały półki księgarskie i nie były potrzebne nikomu.

Ażeby temu sprostać, nauka o czytelnictwie musi się rozbudować i wzbogacić o nowe, precyzyjne, pewne metody. Od tego zależy pewność uzyskiwanych wniosków. Zostały ku temu stworzone odpowiednie warunki. W Warszawie, Poznaniu, Łodzi i Gdańsku powstały placówki naukowe prowadzące tego typu badania.

b) Predylekcyjne metody współczesnych badań czytelnicznych

A to niektóre z najczęściej stosowanych współcześnie metod badań czytelnicznych.

Szeregu informacji o czytelniku i jego zainteresowaniach czytelnicznych może dostarczyć metoda ankiety. Jest ona na pewno często nadużywana, posiada jednak wiele zalet. Łatwość uzyskania tą drogą materiałów zachęca do jej stosowania. Ważnym zagadnieniem jest jej anonimowość, która powinna być przesirzegana. Ujemną stroną tej metody jest niepewność co do bezstronności uzyskiwanych odpowiedzi.

Wiele wiadomości na temat czytelnictwa można również zgromadzić drogą analizy własnych doświadczeń i przeżyć związanych z lekturą. Tego rodzaju metodę stosuje się w odniesieniu do odpowiedniego tematu badań. Materiał do tego typu badań uzyskuje się najlepiej poprzez dziennik bibliotekarza, biografię czytelnika oraz różnego rodzaju stwierdzenia oparte na tzw. introspekcji. Metoda ta winna być stosowana z umiarem.

Nie można z metodologii badań współczesnych wyeliminować metody analizy dokumentacji biblioteki (tj. kart wpisowych, kart czytelników i książek). Dokumentacja te-

go rodzaju, prowadzona poprawnie i właściwie, dostarcza bibliotekarzowi dużo wiadomości pośrednio przekazanych. Połączona ze statystyką orientuje w określonym stopniu w interesujących problemach. Zaleca się tu umiarkowane postępowanie, gdyż wymowa liczb może być niepełna, bowiem ujmuje zjawiska czytelnicze powierzchownie.

Z punktu widzenia potrzeb czytelniczych metoda analizy księgozbioru biblioteki przynosi również niezłe rezultaty. Analiza dotyczy doboru lektury z pedagogicznego punktu widzenia, ilościowego stanu biblioteki, rodzajów grup i utworów i innych wiadomości, dających pewne wskazówki bibliotekarzowi. Przeprowadzenie jednak takiej analizy musi być dokonane umiejętnie.

Wśród metod ektrospekcyjnych wyróżnia się zwykle w odniesieniu do czytelnika obserwację przygodną i systematyczną. Są to metody dość często stosowane we wspólnych badaniach czytelniczych. Obserwacja przygodna polega na dokonywaniu notatek dotyczących reakcji czytelnika na daną książkę. Zwraca się tu także uwagę na poczytność danego utworu oraz na szereg innych spraw interesujących bibliotekarza. Obserwacja tego typu jest dokonywana najczęściej podczas pobytu czytelnika w bibliotece i w trakcie wymiany książek.

W nawiązaniu do stwierdzeń M. Walentynowicz obserwacja systematyczna ma na celu ciągłe śledzenie zjawisk związanych się ze sprawami czytelnictwa. Może mieć na uwadze cel pedagogiczny, (gdy chodzi o działania wychowawcze) i psychologiczny, (gdy chodzi o poznanie osobowości czytelnika). Właściwie prowadzona obserwacja pozwala zaliczyć czytelników do odpowiedniej grupy. A oto przykład typologii czytelników dokonanej przez M. Rubakina:

Deduktywny - induktywny

analityczny - syntetyczny

teoretyczny - praktyczny

abstrakcyjny - konkretny

idealista - realista

emocjonalny - trzeźwy (nieemocjonalny).

Do metod empirycznych przywładuje się w badaniach czytelniczych duże znaczenie, bowiem "metody empiryczne - pisze T.Parnowski - rodzą się z tęsknoty za obiektywnością i sprawdzalnością wyników.^{4/} U badaczy czytelnictwa "przebija niemal zazdrość w stosunku do kolegów, którzy używają cyrkla, wagi i miary. Z takich to tęsknot - stwierdza poprzednio cytowany autor - rodzi się metoda eksperymentu pedagogicznego [...]^{5/}. Oba te sformułowania wyraźnie ukierunkowują oczekiwania w stosunku do metody eksperymentalnej.

Jednym z przykładów zastosowania eksperymentu pedagogicznego są badania A.Przeclawskiej na temat roli książki w rozwoju zainteresowań zawodowych młodzieży szkolnej^{6/}. Celem eksperymentu było uchwycenie wpływu książki na ukształtowanie się zamiłowań pedagogicznych i przyrodniczych. Dlatego specjalnie dobrane zestawy książek zostały przekazane do przeczytania odpowiednim grupom. Metoda ta ma dobre strony (możność porównywania wyników) - jak również i ujemne (upraszcza złożony proces recepcji i nie wyklucza bodźców postronnych). W tej sytuacji nie może być uważana za metodę niezawodną.

W badaniach współczesnych stosuje się również metodę eksperymentu naturalnego.

Eksperyment naturalny na terenie biblioteki polega na stworzeniu takich warunków czytelnictwa, w których występują interesujące nas zjawiska, przy czym nie należy naruszać normalnego toku pracy z czytelnikiem.

Organizacja eksperymentu czytelniczego na terenie biblioteki nie jest sprawą łatwą, a to ze względu na nieregularną frekwencję czytelników.

Wyliczenie predykcyjnych współczesnych metod by-

4/ Tamże s. 82

5/ Dziecko i młodzież w świetle zainteresowań czytelniczych. W-wa 1960, s. 23

6/ Tamże s. 61

łyby niepełne, gdyby się nie wspomniało o próbach "aklimatyzowania", "krzyżowania" i "naginania" różnych metod, stosownie do aktualnych metodologicznych potrzeb.

c) Decyzja co do wyboru metod zastosowanych w niniejszej pracy

Badaniami objęto 64 uczniów technikum mechanicznego. Aczkolwiek liczba badanych nie jest zbyt duża, pozwala jednak wyciągnąć jakieś ogólne wnioski o czytelnictwie uczniów technikum.

Próbowano w ten sposób zadość uczynić wymaganiom postulowanej przez J.Szczepańskiego "reprezentacyjności" materiałów. Traktując grupę badaną jako "próbki" starało się ją tak dobrać metodą losową, z proporcjonalnym uwzględnieniem odpowiednich uwarunkowań społecznych (22 uczniów ze środowiska robotniczego, 21 ze środowiska chłopskiego i 21 ze środowiska inteligenckiego), żeby "była dostatecznie liczna, aby znalazły się w niej wszystkie cechy występujące w całej zbiorowości i aby wszystkie wypadki badanych cech były objęte obserwacją"^{7/}.

Ażebymy uzyskać dobre wyniki badań, trzeba zastosować dobrane do warunków, metody. Według oświeceni M.Walentyńcowicz zasadnicze warunki stosowania metod są następujące:

- 1/ Trzeba w badaniach stosować wiele metod, gdyż materiał zebrany w ten sposób jest pewniejszy;
- 2/ Należy dokonać wyboru odpowiednich metod, uwzględniając warunki, w jakich będą stosowane. Trzeba je dopasować do warunków;
- 3/ Badający winien dokładnie znać metody i posiadać umiejętność ich stosowania.

Uwzględniając powyższe wskazówki jak i inne zalecenia fachowej lektury dokonałem wyboru metod w porządku następującym:

^{7/} Patrz: J.Szczepański - Socjologia PWN W-wa 1961 s, 435

- metoda ankietowa
- metoda rozmowy z czytelnikiem połączona z całoroczną obserwacją
- metoda analizy kart czytelnika
- metoda analizy zeszytów do lektury
- metody statystyczne.

Zastosowana przeze mnie ankieta została opracowana w oparciu o uwagi, jakie można znaleźć na ten temat w fachowej lekturze^{8/}.

Opracowana ankieta została sprawdzona i "wystandaryzowana" na wzór testów do badania dyspozycji psychicznych. Została także poddana próbie w jednej z klas technikum. Próba zwróciła uwagę na szereg spraw, a m.in. na to, że odpowiedzi na poszczególne pytania nie muszą występować w dwóch kategoriach, tzn. "tak" lub "nie"^{9/}. Odpowiedzi bowiem występowały w czterech kategoriach, tzn. "tak", "nie", "nie wiem" i "nie bardzo". Poza tym ulepszono redakcję kilku pytań, które budziły wątpliwości podczas próby.

Poprawiona ankieta miała postać następującą:

Ankieta czytelnicza (data)

I. Dane o środowisku społecznym czytelnika:

1. Wiek:
2. Zawód rodziców - ojca, matki, opiekuna:

8/ Patrz m.in. S.Baley - Psychologia wychowawcza w zarysie PWM 1958 s. 95; A.Mikucka - Przedmiot zakres i metody badania czytelnicztwa W-wa 1938;

A.Przećławska - Rola książki w rozwoju zainteresowań zawodowych młodzieży szkolnej 1960 s. 67; M.Walentynowicz - Metody badań czytelnicztwa techników (w:) Studia pedagogiczne Wrocław 1958 t. VI

9/ Przestrzega przed tym J.P. Guilford - patrz: Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice PWN 1960 s. 24

II. Zainteresowania czytelnicze

1. W jaki sposób najchętniej spędzasz czas wolny od zajęć szkolnych i domowych? (gry, sport, rozmowa towarzyska, czytanie książek, czytanie czasopism, zbiórki i zebrania organizacji młodzieżowych, słuchanie radia, oglądanie programu telewizyjnego, spacer, inne sposoby spędzania czasu)^{10/}.
2. Czy i w jakich zespołach zajęć pozalekcyjnych bierzesz udział?
3. Podaj, którego zespołu praca interesuje Cię najbardziej?
4. Który z przedmiotów nauczania jest Twoim ulubionym przedmiotem i dlaczego?

III. Czytelnictwo czasopism:

1. Wymień tytuły gazet i czasopism ogólnokulturalnych oraz zawodowych z zaznaczeniem czy czytasz je: regularnie - od czasu do czasu - czy tylko oglądasz -
2. Podaj tytuły czasopism, które prenumerują Twoi rodzice
3. Podaj tytuły czasopism, które rodzice zaprenumerowali z Twojej inicjatywy
4. W wypadku jeżeli lubisz czytać gazety i czasopisma, to podaj kto Cię zachęcił do ich czytania: czy rodzice - nauczyciel przedmiotu - koledzy - organizacje - bibliotekarz - witryny księgarskie i kioskarskie - radio - inne sposoby zachęty.
5. Wymień tytuły czasopism, które chciałbyś polecić kolegom do czytania
6. Jakie czasopisma i pisma codzienne składasz w rocznik?

10/ Niepotrzebne skreślić w ankiecie

IV. Czytelnictwo książek:

1. Skąd pożyczasz książki do czytania? (własne - z biblioteki szkolnej - z biblioteki miejskiej - kupowanie nowych książek - inne źródła zdobywania książek do czytania -)
2. Kto najczęściej doradza Ci jaką książkę masz przeczytać? (bibliotekarz - rodzice- nauczyciel - kole - dzy - pod wpływem wystaw książek w witrynach i tablic z obwolutami w bibliotece szkolnej - radio - telewizja - inne)
3. W jaki sposób, Twoim zdaniem, należałoby zachęcać do czytania książek?
4. Podaj czy notujesz sobie jakieś uwagi o przeczytanych książkach.
5. Wymień nazwiska autorów i tytuły przeczytanych w bieżącym roku szkolnym wszystkich książek - tak zawodowych jak i innych. Nie podawaj tytułów podręczników szkolnych)^{11/}
6. Która z wymienionych książek wywarła na Tobie największe wrażenie? (uzasadnij dlaczego)
7. Podaj z jakiej dziedziny książkę chciałbyś jeszcze przeczytać.
8. Czy chętnie czytasz książki?
9. Twoje obecne hobby? (pasja)

Pytania ankiety dotyczą czterech grup zagadnień, a mianowicie:

- 1) danych o środowisku,
- 2) zainteresowań czytelnika,
- 3) czytelnictwa czasopism,
- 4) czytelnictwa książek.

11/ Należy uczniom pozostawić dużo miejsca na zapis

Pierwsza grupa pytań ankiety ma zgromadzić wiadomości o środowisku czytelnika, które wywiera niewątpliwie wpływ na jego zainteresowania.

Druga grupa pytań ma z kolei wyjaśnić, jakie są zainteresowania czytelnika i ile czasu poświęca on na czytanie książek i czasopism.

Trzecia grupa pytań ankiety wiąże się z czytelnictwem czasopism. Chodzi tutaj o stwierdzenie, które pisma czyta młodzież najchętniej. Pytania dotyczą także czytelnictwa pism zawodowo-technicznych.

Czwarta grupa pytań obejmuje zagadnienie czytelnictwa lektury, a w tym i lektury zawodowej. Ankieta zawiera w tej grupie pytań wiele sformułowań niezmiernie ważnych.

Oprócz metody ankiety zastosowano również analizę karty czytelnika. Na karcie pracownik biblioteki szkolnej notował tytuły wypożyczonych książek. Karty czytelnika uzupełniają wiadomości o czytelnictwie młodzieży, ale nie wyczerpują zagadnienia.

Metodą uzupełniającą wymowę ankiety i karty czytelnika jest rozmowa z czytelnikiem połączona z obserwacją. Zanotowane wypowiedzi, uzyskane w trakcie rozmowy z czytelnikiem, są dodatkowym podkreśleniem i rozwinięciem marginesowo i lapidarnie niekiedy ujętych, martwych wiadomości. Często taka rozmowa zwraca uwagę badającego na nowe fakty, które mogą wzbogacić zagadnienie.

Podczas przeprowadzonej na gorąco rozmowy obserwuje się też czytelnika, co przynosi dodatkowe korzyści. W sytuacji szkolnej ma się niemało możliwości dokonywania obserwacji i zbierania różnych spostrzeżeń w ciągu całego roku. Wiadomości te, zebrane i usystematyzowane, pozwalają badającemu wyrobić sobie pełniejszy sąd. Spostrzeżenia były zbierane na lekcjach, w dyskusjach lekcyjnych oraz w dłuższej rozmowie przeprowadzonej w końcu roku szkolnego. Badający w warunkach szkolnych musi poza tym stworzyć taką atmosferę podczas rozmowy, żeby młody czytelnik - uczeń mógł i chciał nieskrępowanie odpo-

wiadać na zadawane pytania.

Zebrane wiadomości metodą rozmowy z czytelnikiem połączonej z obserwacją przydają się przede wszystkim do jakościowej analizy badanych faktów. Opierając się na wskazówkach literatury fachowej należy zaznaczyć, że 20-25 takich wypowiedzi pozwoli badającemu wyrobić sobie właściwy pogląd na dane fakty.

A oto schemat rozmowy z czytelnikiem połączonej z obserwacją:

I. Dotyczy środowiska czytelnika:

Gdzie mieszka? Czy przy rodzicach? Czy w Internacie szkolnym? Czy na stancji w mieście? Czy ma rodzeństwo w wieku szkolnym? Wiek rodzeństwa? Do jakich typów szkół uczęszczają? (brat, siostra) Jaką pracę domową wykonuje czytelnik po powrocie ze szkoły?

II. Dotyczy zainteresowań czytelnika:

Czy ma kolegów? Czym się najbardziej interesują? W jakim wieku są koledzy? Do jakich organizacji czytelnik należy? (ewentualnie zespołów) Czy praca organizacji (jak i zespołu) jest ciekawa? Czego aktualnie dotyczy? Czy lubi filmy? Który film wywarł największe wrażenie na czytelniku? Jak są najbardziej ulubione zajęcia czytelnika? Który przedmiot nauczania sprawia czytelnikowi największą kłopotliwość? Który najmniej? Który z przedmiotów nauczania jest najprzyjemniejszy? Dlaczego czytelnik rozpoczął naukę w tej szkole?

III. Dotyczy czytelnictwa gazet i czasopism:

Czy lubi czytać gazety i czasopisma? Czy czyta pisma zawodowe? Które z pism zawodowych dają czytelnikowi największą korzyść i pomagają w opanowaniu wiedzy zawodowej? Kiedy czytelnik czyta najczęściej czasopisma i gdzie? Kto zachęcił do czytania czasopism zawodowych? Na których lekcjach przydają się najbardziej wiadomości

z gazet i czasopism? Jakie czasopisma (czy pisma) czytelnik składa w roczniki?

IV. Dotyczy czytelnictwa książek:

Czy lubi czytać książki? Czy rodzeństwo lubi czytać książki? Czy wypożyczał z biblioteki technikum książki dla rodzeństwa? Czy wypożyczał z biblioteki technikum książki dla rodziców lub kolegów? Czy były takie przypadki, że czytelnik wypożyczał książki dla rodziców, rodzeństwa, kolegów nie czytając ich? Którą książkę uważa za najlepszą? Co podobało się w tej książce? Czy ma jakiegoś ulubionego bohatera powieściowego? Co podoba się czytelnikowi w tym bohaterze? Czy czytał jakąś książkę kilka razy? Jaką? Czy dużo książek pożyczał od kolegów? Czy czyta książki fachowe z dziedziny swego przyszłego zawodu? Jakie pamięta tytuły przeczytanych w ostatnim roku szkolnym książek fachowych? Czy czyta książki kryminalne i o tematyce fantastycznej? Wymień tytuły tych książek? Czy czytał jakąś broszurę lub książkę, która szczególnie utkwiła w pamięci?

V. Dotyczy spraw ogólnych:

Czy notuje uwagi o książkach? Co zwykle notuje? Co czytelnik zamierza robić w czasie wakacji?

VI. Dotyczy wyników obserwacji czytelnika:

(uzdolnienia, inteligencja, wyniki w nauce, sprawowanie się). Metody analizy zeszytów do lektury rzuca także pewne światło na sposób pracy czytelnika z książką. Należy jednak zasygnalizować, że ta metoda w zastosowaniu praktycznym nie daje badającemu wiele korzyści, gdyż młodzież na ogół niechętnie notuje uwagi o przeczytanych książkach, a jeśli to czyni, to najczęściej powierzchownie streszcza utwór. Nie wyklucza to szeregu przykładów pozytywnych.

Reasumując spostrzeżenia odnośnie zastosowanych metod pragnę nadmienić, że w moim przypadku najwięcej materiału udało się zgromadzić za pomocą trzech pierwszych,

tj. ankiety, karty czytelnika i rozmowy z czytelnikiem połączonej z obserwacją.

3. Zagadnienie badań czytelniczych w warunkach szkolnych

a) C e l e b a d a ń

Badania czytelnictwa mają różny charakter. T.Parnowski wylicza trzy zasadnicze ich rodzaje, tj. badania typu rejestrującego, dociekającego i o aspekcie pedagogicznym^{12/}.

Pierwszy rodzaj badań ogranicza się tylko do zarejestrowania faktów czytelniczych.

Badania dociekające starają się dać odpowiedź na pytanie, dlaczego czytelnicy czytają takie a nie inne książki.

Celem natomiast badań o aspekcie pedagogicznym jest uchwycenie wpływu książki na czytelnika. Wpływ ten starano się zarejestrować w niniejszej pracy.

b) T e r e n b a d a ń

Objęto nimi młodzież z czterech klas technikum mechanicznego. Jej wiek wahał się (z odchyleniami) w granicach od 15 do 18 lat. Uczniowie ci rekrutowali się w zasadzie z trzech środowisk społecznych, tj. robotniczego, chłopskiego i inteligentckiego. Poszczególne stanowiska były reprezentowane na ogół w tym samym proporcjonalnym stosunku ilościowym.

c) S p o s ó b p r z e p r o w a d z e n i a b a d a ń

Na początku miesiąca czerwca - na dwugodzinnej lekcji - przeprowadzono badania ankietowe. Wyjaśniono ich cel i silnie podkreślono sprawę anonimowości ankiety.

12/ T.Parnowski - C z y t e l n i c t w o d z i e c i i m ł o d z i e ż y w o b l i c z u p r z e m i a n PZWS 1961 s. 90

Niezależnie od powyższych prac stosowano przez cały rok metodę obserwacji. Zebrane materiały obserwacji całorocznej uzupełniono materiałami uzyskanymi metodą rozmowy z czytelnikiem, co miało miejsce w miesiącu czerwcu - kilka dni po przeprowadzeniu badań ankietowych. Każda rozmowa miała charakter swobodnej pogawędki i trwała około godziny. W sumie zarejestrowano 23 rozmowy, co stanowi ilość wystarczającą.

b) P r ó b a o k r e ś l e n i a t e r m i -
n ó w: "zainteresowanie" i "zainteresowanie czy-
telnicze"

Wybór właściwej, zapożyczonej z psychologii, defini-
cji terminu "zainteresowanie" nie jest łatwy. Sporo jest
zbliżonych do siebie koncepcji. Termin ów starali się
m.in. określić: E.Claparede^{13/}, G.Lunk^{14/}, Mac Dougall^{15/},
Haberlin^{16/}, W. Hehlmann^{17/}, P.Lersch^{18/}, F.Dorsch^{19/},
A.Gurycka^{20/}.

13/ Psychologia dziecka i pe-
dagogika eksperymentalna
W-wa 1927 s. 382

14/ Das Interesse bez daty t. III s. 40

15/ Wyjaśnienia to książka E.Bergera - Psycho-
logie der Neugier Lipsk 1935 s.27

16/ Tamże, s. 27

17/ Patrz: Wörterbuch der Psy-
chologie 1959 s. 215

18/ Tamże, s. 216

19/ Psychologisches Wörter-
buch 1959 s. 161

20/ Rocznik Instytutu Pedagogiki 1955 t. I

"Zainteresowanie - według określenia A.Guryckiej - to mniej lub więcej trwała właściwość psychiczna polegająca na dostrzeganiu określonych faktów i zagadnień (wśród wielu innych) oraz na usilnym dążeniu do ich zbadania lub rozwiązania, przy czym pozytywny efekt, tzn. zbadanie jakiegoś faktu, wywołuje pozytywny stan uczuciowy - zadowolenie"^{21/}.

Nie można jednak utożsamiać "zainteresowania" z "zaciekawieniem" i "zamiłowaniem", gdyż nie udaje się tu postawić znaku równania. "Zaciekawienie - według tej samej autorki - to reakcja polegająca na zwróceniu się ku określonym faktom, problemom, zagadnieniom, na dostrzeżeniu ich wśród innych faktów, problemów czy zagadnień"^{22/}, natomiast "zamiłowanie - to dążność do obcowania i działania w związku z określonymi przedmiotami czy zjawiskami rzeczywistości"^{23/}.

W nauce o czytelnictwie posługujemy się często terminem "zainteresowanie czytelnicze". Wbrew ludzącym pozorom nie oznacza to jednak jakiejś osobnej grupy zainteresowań szczególnych. "Zainteresowanie czytelnicze" nie jest niczym innym jak tylko "zainteresowaniem" (w rozumieniu psychologii), wywołanym i zaspokajany za pośrednictwem przeczytanych książki. Nie ma bowiem osobnych "zainteresowań czytelnicznych".

4. Skomplikowanie procesu oddziaływania książki

Truizmem byłoby udowadnianie, że książka rzeczywiście wpływa na rozwój zainteresowań człowieka. Wiadomo także, że może wpływać w sensie dodatnim lub ujemnym, tzn. budzić zainteresowania z punktu widzenia dobra jednostki i społeczeństwa - pożądane lub niepożądane.

21/ Tamże

22/ Tamże

23/ Tamże

Powszechna opinia badaczy czytelnictwa jest w tym względzie zgodna i nie wymaga przytaczania dowodów.

Problem tkwi w czym innym. Jeśli wszyscy są zgodni w punkcie, że książka oddziałuje w jakimś stopniu na czytelnika, a przede wszystkim w ten sposób, że budzi jego zainteresowanie różnymi sprawami i problemami, to pewne różnice zdań wśród badaczy występują w dziedzinie ujmowania skomplikowanego procesu oddziaływania książki^{24/}.

Na przykład T.Parnowski wyróżnia trzy etapy: "twórca i dzieło", "droga książki" i "czytelnik".

"Twórca" stanowi odrębną, osadzoną w danej epoce historycznej, indywidualność. "Dzieło" w równie skomplikowany sposób przemawia do czytelnika, przede wszystkim zawartymi akcentami intelektualnymi lub uczuciowymi. "Drogę książki" cechują także rozliczne uwarunkowania. Niezbędnym ogniwem jest i "czytelnik" - kierujący się różnymi nawykami czy przeżyciami, w określonym stopniu przygotowany do odbierania treści lekturowych.

5. Zagadnienie prymatu zainteresowań lekturą przygodowo-podróżniczą

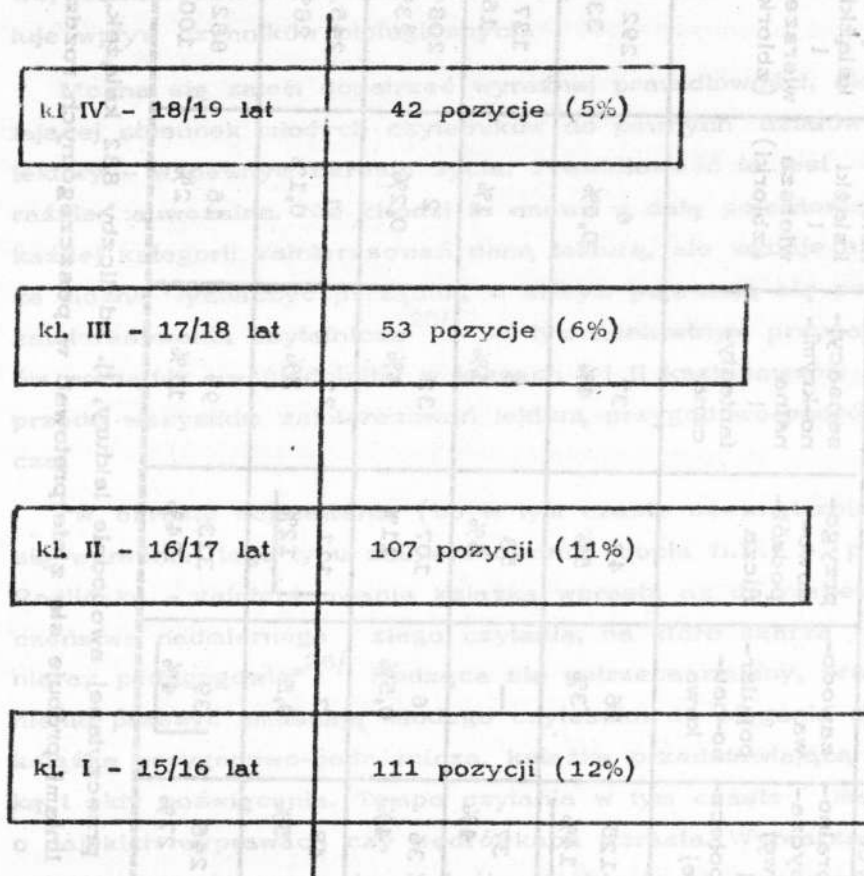
Uzyskanie prymatu zainteresowań lekturą przygodowo-podróżniczą dla młodzieży jest sprawą bezsporną. Dowód stanowią dane wykresu 1, według których lektura przygodowo-podróżnicza wyraża się cyfrą 34% ogółu przeczytanych pozycji i jest najpoważniej rozbudowanym działem (1/3 całości przeczytanych książek).

Zdając sobie sprawę z powyższego faktu należy sądzić, że "oprócz awansu społecznego, warunków życiowych, wzorów społecznych czy potrzeb życia" spopularyzowały ten dział lektury przede wszystkim potrzeby "wewnętrzne" (psychiczne) młodych czytelników.

24/ Patrz T.Parnowski - C z y t e l n i c t w o d z i e -
c i i m ł o d z i e ż y w o b l i c z u
p r z e m i a n s. 68 i 69

W y k r e s 1

Zainteresowanie badanych czytelnictwem lektury
przygodowo-podróżniczej

Ogółem: 313 pozycji (34% całości przeczytanych książek)

Najwięcej tego typu utworów przeczytali uczniowie klas I i II technikum (patrz: wykres 1). Są to chłopcy w wieku 15-17 lat. Natomiast rekrutujący się z III i IV klasy technikum (wiek 17-19 lat) zdradzają mniejsze zainteresowanie lekturą przygodowo-podróżniczą.

Tutaj punkt ciężkości przesuwają się ku lekturze o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej (por. wykres 2).

Zainteresowanie młodzieży technikum w przygodowo-podróżniczą lekturę
A. K. L. e. w. T. w.

W y k r e s 1a

Zainteresowanie badanych czytelnictwem różnego rodzaju lektury

kla- sa	Wiek bada- nych	Lektura o tematyce				L e k t u r a				Inne książki i wiersze (zbiorki)	Wszystkie książki i wiersze (zbiorki)	Brak zaintere- sowań czytel- nictwem lektury
		historyczno- obyczajowej, historycznej, historyczno- biograficznej, martyrolo- gicznej	moralno- obycza- jowej i społecz- nej	zawodo- wa i popular- no-nau- kowa	przygo- dowo- podróż- nicza	sensacyj- no-krymi- nalna i fantasty- czna						
IV	18/19	56 7%	125 14%	26 3%	42 5%	37 4%	42 5%	37 4%	6 0,5%	292 33%	1	
III	17/18	32 4%	37 4%	—	53 6%	8 1%	53 6%	8 1%	7 1%	137 16%	9	
II	16/17	25 3%	36 4%	6 0,5%	107 11%	32 4%	107 11%	32 4%	2 0,2%	208 23%	2	
I	15/16	56 7%	48 5%	7 0,5	111 12%	22 2%	111 12%	22 2%	1 0,1%	245 28%	—	
R a z e m		169 21%	246 27%	39 4%	313 34%	99 11%	313 34%	99 11%	16 2%	882 100%	12 20%	

Procent obliczono od całości przeczytanej swobodnie lektury, tj. od liczby 882 książek.
Liczby obwiedzione czarnymi liniami próbuje się zinterpretować w poszczególnych rozdziałach pracy.

To zasadnicze przegrupowanie się zainteresowań w odniesieniu do podanych działów lektury można wyjaśnić - jak sądzę - przede wszystkim rozwojem biologicznym jednostki. To stwierdzenie nie przesądza wpływu innych czynników na rozwój zainteresowań czytelniczych - najbardziej jednak akcentuje wpływ czynników biologicznych.

Można się zatem dopatrzeć wyraźnej prawidłowości, określającej stosunek młodych czytelników do pewnych działów lektury - w pewnym okresie życia. Prawidłowość ta jest wyraźnie zauważalna. Nie chodzi tu znowu o datę pojawienia się każdej kategorii zainteresowań daną lekturą, ale wydaje się, że można wyznaczyć porządek, w którym pojawiają się pewne zainteresowania czytelnicze^{25/}. W tym konkretnym przypadku ów porządek uwzględniałby w klasach I i II kształtowanie się przede wszystkim zainteresowań lekturą przygodowo-podróżniczą.

"W okresie dojrzewania (bo w tym czasie uzewnętrzniają się wyraźniej tego typu zainteresowania -dopis D.P.) - pisze Radlińska - zainteresowanie książką wzrasta aż do niebezpieczeństwa nadmiernego i złego czytania, na które skarżą się nieraz pedagogowie"^{26/}. Rodząca się potrzeba zmiany, pragnienie przeżyć zmuszają młodego czytelnika do sięgania po książkę przygodowo-podróżniczą, książkę przedstawiającą walkę i akty poświęcenia. Tempo czytania w tym czasie marzeń o dalekich wyprawach czy wędrownkach wzrasta. Wytwarza się zainteresowanie przygodą. Książkę pochłania się przeżywając, co jeszcze bardziej intensyfikuje proces rozwoju zainteresowań.

"Rzeczywiście - pisze Pękalski - jest w tym zjawisku coś z fizjologicznego aktu zaspokajania głodu - nie darmo mówi

25/ To stwierdza E.Claparède w cytowanym już dziele, s. 387

26/ H. Radlińska, M.Gutry, B.Groszlikowa - C z y t e l n i c t w o d z i e c i i m ł o d z i e ż y W-wa 1932 s. 10

się o pochłanianiu, o pożeraniu książek. Nigdy już potem nie czyta się tylu książek, co w tym cudownym okresie, a często już później nie przeżywa się równie głęboko, jak wówczas, w tym wieku, który tak niestusznie nazywają star- si "cielącym" 27/.

Jak widać z danych wykresu 1, 23% ogółu przeczyta- nych przez młodzież I i II klasy książek stanowią pozycje o tematyce przygodowo-podróżniczej. Cyfra ta świadczy do- bitnie o przejściu młodych czytelników z okresu "rymu i ryt- mu" 28/ oraz baśni do okresu "buntu" 29/ w stosunku do auto- rytetu. Skierowanie zaś całej uwagi ku porywającej przygo- dzie wśród Indian 30/ jest wyrazem poszukiwania dla siebie roli, jaką chciałby spełniać młody czytelnik.

W celu chociażby bardzo ogólnego zapoznania z duchem problematyki utworów przygodowych, przeczytanych w techni- kum, wybrano 10 najpoczytniejszych pozycji, przytaczając po- niżej ich tytuły:

- 1) C z a r n a b a n d e r a
- 2) R o b i n s o n C r u s o e
- 3) P i ę t n a s t o l e t n i k a p i t a n
- 4) W i n n e t o u
- 5) T o m e k w k r a i n i e k a n g u r ó w
- 6) W y s p a s k a r b ó w
- 7) K a p i t a n B l o o d
- 8) T a r z a n
- 9) K w a j k a p i t a n o w i e
- 10) K a t r i o n a.

Warto zaznaczyć, że niektóre z wymienionych pozycji nie legitymują się szczególnymi walorami artystycznymi. Można dziwić się, że "najpopularniejsze książki to nie S e r c e

27/ J. Pękalski - D r o g i k s i ą ż k i W-wa 1934 s. 69

28/ Określenie Scharlotty Bühler

29/ Określenie Ferrière

30/ W materiałach powtarzają się tytuły: R o b i n s o n
C r u z o e W i n n e t o u O l d S h a -
t t e r h a n d

Amicisa, *P l a c ó w k a* czy *A n i e l k a* Prusa, *L a t a r n i k* Sienkiewicza"^{31/}. Nasuwa się tu prosty wniosek, że młody czytelnik rezygnuje najczęściej z walorów artystycznych na rzecz urzekającej przygody i z tego tytułu pomija utwory lepsze pod względem arcyzmu, czytając mniej wartościowe po kilka nawet razy.

Istota zainteresowania młodzieżą lekturą przygodowo - podróżniczą okaże się bardziej zrozumiała, jeżeli skupimy na chwilę uwagę na postaci bohatera książki. "Egzotyczni lub zwykli bohaterowie tych wszystkich książek - stwierdzają cytowani autorzy - zaspokajają tęsknoty młodocianych czytelników, równoważąc ich poczucie małowartościowości"^{32/}. I aczkolwiek wiele cech charakteru bohatera książki jest ponad miarę zaakcentowanych, nie mniej ów charakterystyczny "sceptycyzm"^{33/} nie jest jeszcze tak silny, by ów bohater nie pociągał młodego czytelnika.

Jak można wnosić, określone tematy interesują młodzież w tym niezwykle chłonnym okresie rozwoju psychicznego. Beztraska poniekąd atmosfera życia młodzieży wiąże się z równie beztruską aurą książki przygodowo-podróźniczej. Zainteresowania kierują się ku egzotycznej przygodzie, marzeniem staje się rola podróźnika.

b) Wychowawczy aspekt zainteresowania lekturą przygodowo-podróźniczą

Przedstawiając pozytywne strony zainteresowania omanianą lekturą trzeba zaznaczyć, że młodzież w analizowanym okresie rozwoju psychicznego interesuje się przede wszystkim faktami, mniej problemami. Umysł młodzieży w tym

31/ Patrz: M.Gutry, B.Groslikowa - *D w a d z i e ś c i a* p o c z y t n y c h k s i ą ż e k W-wa 1939 s.38

32) Tamże s. 7

33/ O czym sygnalizują T.Parnowski, A.Przećławska w artykule: Z badań nad rolą książki *Chowanna* nr 7/8 s. 368

wieku jeszcze jest "nie sproblematyzowany"³⁴, nie mniej lektura przekazuje rozliczne, interesujące wiadomości z geografii, historii i innych dyscyplin, "przyczynia się do wzbogacenia poprawnego języka"^{35/} i ukazuje słuszny na ogół kierunek postępowania. Wreszcie, tego typu lektura wywiera ogromny wpływ na czytelnictwo danego ucznia - wykształcając najczęściej zamiłowanie do książki - co jest z kolei nieodzowne dla pogłębienia wewnętrznego życia jednostki.

Nie sposób jednak nie zwrócić uwagi na pewne niebezpieczeństwo związane z tzw. "głodem książki"^{36/}. Lektura typu przygodowego wykształca często jednostronne zainteresowania, a przez pośpieszne czytanie uczy niekiedy powierzchownego kontaktu z książką. Przy nie dość uważnym stosunku nauczyciela do tego rodzaju czytelnictwa, prowadzi ono nieraz młodego czytelnika do romansu kryminalnego^{37/} - zamiast do powieści historycznej. Pogłębienie w takich wypadkach uwagi, zwolnienie nadmiernego "tempa pochłaniania" lektury, ukazywanie jej związków z codziennymi sprawami ludzkimi, "ukazywanie obok własnego 'ja' - wcielonego w bohaterów książek - innych 'ja', od mojego odmiennych lecz także czujących"^{38/} - oto sposoby i wskazania postulowane przez badaczy, wykazujących szczerą troskę o pedagogiczno-wychowawczy rezultat kontaktu z podręczniczą książką.

34/ Termin przejęty z pozycji S.Szumana pt. **P r o b l e m y ż y c i o w e m ł o d z i e ż y d o r a s t a j ą c e j** Kraków 1947 s. 10

35/ Stwierdzenie H.Radlińskiej

36/ Wyrażenie J.Pękalskiego

37) O niebezpieczeństwach czytelnictwa książek sensacyjno-kryminalnych informuje J.Kuchta w opracowaniu pt. **K s i ą ż k a z a k a z a n a W - w a b e z d a t y**

38/ Pogląd H.Radlińskiej B.Groszlikowej

Jak można wnosić z danych, lektura przygodowo-podróżnicza nie zdeaktualizowała się dzisiaj - w dobie rakiet i sputników - i nie ma zamiaru - przynajmniej w tej chwili - "przemieszczać się" z powieści o Indianach - w powieści chociażby astronautyczne^{39/}. Aczkolwiek schlebia niekiedy jeszcze skłonnościom młodzieży do aprobowania "sienkiewiczowskiego typu bohatera", nie mniej uczy kochać życie odważne, przygotowując młodego czytelnika do oczekujących go zmagani życiowych.

6. Zagadnienie zainteresowań lekturą o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej

a) Funkcja zainteresowań lekturą o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej

Następnym z kolei zagadnieniem wymagającym wyjaśnienia jest sprawa stosunkowo "silnych" zainteresowań lekturą o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej. Cyfry Wykresu 2 zmuszają do zastanowienia się nad przyczynami tak wysokiej stosunkowo liczby przeczytanych utworów. Pozycje bowiem o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej określone cyfrą 246, stanowią aż 27% całości przeczytanych książek. Jeśli się doda, że z tego 14% (tj. 125 utworów) przypada tylko na klasę IV, to zjawisko to staje się tym bardziej interesujące. Innymi słowy, klasa IV przeczytała prawie 1/2 ogólnej ilości książek o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej.

Zainteresowanie w wieku 18/19 lat utworami jak:
W i e r n a r z e k a, U r o d a ż y c i a,

39/ Uwaga nawiązująca do postulowanej przez T.Parnowskię obrony racji bytu lektury przygodowej - patrz: **B a d a n i a c z y t e l n i c t w a d z i e c i i m ł o d z i e ż y a z b l i ż e n i e s z k o ł y d o ż y c i a.** Nowa Szkoła 1960, nr 1 s. 11

Ojciec Goriot, Don Juan, Kuzyn Pons, Pożegnanie z bronią, Dama kameliowa, Dzieje grzechu, Przedwiośnie i Sy-cylijski Don Juan (pozycje zarejestrowane w materiałach) świadczy o wzajemnym związku, jaki istnieje między wiekiem czytelników, a tematyką poznawanych książek. "W wieku dojrzewania - stwierdza S. Szuman - budzą się zainteresowania psychologiczne i humanistyczne, co znajduje swój wyraz w upodobaniu dojrzałszej młodzieży do liryki oraz do powieści psychologicznej i dramatu. Charaktery ludzi, ich losy, ich życie i konflikty stają się teraz ośrodkiem zainteresowań. Poza tym wzmagają się zainteresowanie młodzieży problematyką społeczną, polityczną i filozoficzną. Młodzi czytają więc coraz intensywniej gazety i w książkach i w rozprawach popularnych i naukowych szukają odpowiedzi na dręczące ich pytania światopoglądowe. Lektura młodzieży kształtuje już jej światopogląd, podczas gdy lektura poprzednich okresów karmiła fantazją i rozszerzała ramy wiedzy o świecie rzeczy istniejących"^{41/}.

Jedną z funkcji omawianej lektury jest - w tym okresie rozwoju jednostki zadośćuczynienie rozwojowi zainteresowań. Wspomniane książki otwierają czytelnikom wspaniały świat subiektywnych przeżyć. Pozycje o tytułach: W i e r n a r z e k a, U r o d a ż y c i a widocznie pomagają młodzieży w poznaniu jej samej. Dziedzina wartości duchowych bohaterów książek zadość czyni tendencjom poznawczym młodych czytelników do analizowania własnego życia duchowego. Wzrasta zainteresowanie poezją^{42/}.

41/ Patrz: S. Szuman - Psychologia wychowawcza wieku szkolnego Kraków 1947, s. 240

42/ Np. Mickiewicza, Słowackiego i Broniewskiego, co potwierdzają zebrane materiały

W y k r e s 2

Zainteresowanie badanych czytelnictwem lektury
o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej

kl. IV - 18/19 lat	125 pozycji (14%)
kl. III - 17/18 lat	37 pozycji (4%)
kl. II - 16/17 lat	36 pozycji (4%)
kl. I - 15/16 lat	48 pozycji (5%)

Ogółem: 246 pozycji - (27% wszystkich

przeczytanych
książek)

Bohater książkowy jest pilnie obserwowany, jego postępowanie jak i cechy charakteru są niezwykle uważnie analizowane.

Książki omawianego działu lektury stanowią również odpowiednią pożywkę duchową dla tzw. "młodzieńczego idealizmu"^{43/}.

"Idealizm - pisze S.Szuman - powstaje zatem jako kompensacja braków odczutyh przy realistycznym, trzeźwym spojrzeniu na świat. Realistyczny światopogląd ukazuje nam rzeczywistość taką, jaką jest, razem z jej cieniami i ujemnymi stronami. Idealizm w zasadzie szuka bytu bez zła, bez braków, bytu doskonałego"^{44/}. Omawiana lektura pokazuje młodzieży świat inny, bardziej sprawiedliwy, oczekiwany i upragniony, aczkolwiek nie pozbawiony dramatów. Toteż kłęski bohaterów utworów lekturowych wcale nie załamują młodych. Wprost przeciwnie, zachęcają do walki z niepokonanym złem, najczęściej wcale nie rokującym nadziei zwycięstwa.

Na jedno z pytań ankiety o treści: "Która z ostatnio przeczytanych książek podobała Ci się najbardziej i dlaczego "odpowiedź brzmiała": Utwór Z ł y - Tyrmanda, bo chciałbym jak bohater utworu, Bogdan Nowak, Tępić zło, nienawiść i krzywdę. Nie jest ważne to, że się wie, iż zwycięska walka jednostki - w tym przypadku bohatera utworu - jest walką wyimaginowaną, stworzoną tylko w wyobraźni autora. Życie codzienne mówi przecież co innego. Toteż charakterystyczna tęsknota wewnętrzna i pragnienie wyeliminowania zła są najlepszym przykładem przejawu, pobudzanego przez lekturę, młodzieńczego idealizmu.

Lektura o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej odpowiada i innym idealnym pragnieniom młodzieży. W dojrzewającym młodzieńcu budzi się coraz częściej pytanie: "Czym się stanę w czasie i świecie? Jak

43/ Termin S.Szumana

44/ Patrz: S. Szuman - P s y c h o l o g i a ś w i a -
t o p o g l ą d u m ł o d z i e Ź y 1933 s. 10

się rozwinięto, co we mnie jest? Co otrzymam od świata? Jaki będzie mój los?"^{45/} Stąd poszukiwania odpowiedzi w książkach typu *Pożegnanie z bronią* - E.Hemingwaya, *Uroda życia* - S. Żeromskiego i innych, tak często powtarzających się w tym dziale lektury. Stąd oczekiwanie i tworzenie zahaczających o krainę fantazji wizji własnej przyszłości, a ponieważ ta przyszłość jeszcze jest nie znana, więc łatwo książka może przyoblec ją w szatę własnych pragnień.

Lektura o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej wychodzi naprzeciw egzaltacji i młodzieńczemu idealizmowi. Zagadnienie to omawia również T.Parnowski. "Pisane dzieło twórcy - stwierdza wspomniany autor - posiada w stosunku do czytelnika parę nawarstwień. Może być wyrazem autorytetu samego twórcy do problemów reprezentowanych w dziele. Może budzić zainteresowanie intelektualno-pojęciowe bądź ze względu na przedstawione w książce przekonania, bądź z uwagi na udramatyzowane procesy psychiczne lub przeżycie pobudzające wyobraźnię. Książka może być odebrana przede wszystkim jako dzieło artystyczne ze względu na walory obrazowe, kompozycyjne, na walory słowa lub siłę wzruszeń"^{46/}.

Akcenty uczuciowe występują stosunkowo licznie w utworach interpretowanego dzieła. Mam tu na myśli pozycje typu *Dama kamelową* i *Sycylijski Don Juan*, często wymieniane w materiałach. Nadmierna jednak dominacja akcentów uczuciowych może doprowadzić czytelnika na drogę "nieotamowanego marzycielstwa"^{47/}.

"W rozczarowaniach życiowych marzenia stają się osłoda, ucieczką, pociechą - stwierdza S. Szuman. Gdy w końcu jednak rzeczywistość zbyt wyraźnie i definitywnie

45/ Sformułowania przejęte z wyżej wym. pozycji S.Szumana.

46/ Czytelnictwo dzieci i młodzieży w obliczu przemian 1961 s. 66

47/ Określenie S.Szumana

pouczy o bezcelowości kontemplacyjnego, gnuśnego oddawania się snom i mrzonkom, wtedy zawsze jeszcze marzenia zachowują swą wartość jako źródło idealnych celów działania".^{48/}

Bardzo często lektura siłą swych wzruszeń kleruje zainteresowania młodzieży ku miłości^{49/}. Jednym z tego typu przykładów jest informacja ankiety na temat utworu pt. *Sycylijski Don Juan*: "Duże wrażenie - pisze czytelnik - wywarła na mnie książka pt. *Sycylijski Don Juan*. Autor porusza bardzo istotne sprawy dla chłopców, ich emocjonalny stosunek do dziewcząt, kobiet. Książka daje dużo do myślenia. Warto przeczytać".

Nie inaczej należy patrzeć na często występującą w materiałach książkę Żeromskiego pt. *Uroda życia*, niezwykle żywo dyskutowaną na lekcjach języka polskiego, która rozpala tajemne marzenia o przeżyciu wielkiej, szlachetnej miłości. Młodzież znajduje w tego typu lekturze zachętę do szukania wielkiego uczucia, szlachetnego serca osoby ukochanej i szczerzej, bratniej duszy.

Szlachetna walka bohaterów utworów o ideały dobra porusza w młodym czytelniku całą gamę jego własnych pragnień, zachęca do walki o własny silny charakter dla realizacji ogólnoludzkich celów. Ta zaś "wszechmiłość" - jak to określa S. Szuman - to nic innego jak chęć objęcia swą miłością całego bytu ludzi, wszelkiego stanu i wszelkiej myśli.

Niewątpliwie, niektóre książki omawianego działu mogą mieć na pewno swój udział w procesie budzenia zainteresowań pracą. Wiązałoby się to z problematyką często powtarzającego się w materiałach *Ojca Gortola*. Na pewno potępienie czytelnika wywoła naganne postępowanie

48/ S. Szuman - *Psychologia młodzieńczego idealizmu* s. 95

49/ Potwierdza to m.in. S. Szuman

córek Goriota, które prowadziły hulawczy tryb życia, gardząc rzetelnym wysiłkiem i ludźmi pracy.

Niemniejszą uwagę zwraca inne zjawisko psychiczne u młodzieży w wieku dojrzewania, które J. Pieter nazywa "niepokojem filozoficznym".

"W życiu młodzieńca niepokój filozoficzny stanowi obok erotyki fakt i rys zasadniczy młodocianej duszy - twierdzi kilkakrotnie cytowany już autor. Krytykowanie wszystkiego i wszystkich, doktrynerskie wizje idealnej przyszłości, pełne tragizmu zmaganie się z odwiecznymi pytaniami człowieka: Po co świat? Po co życie? Po co to wszystko? - nonszalanckie szafowanie pojęciami, łapczywe wgrzyzanie się we wszelką dostępną literaturę filozoficzną, bezwzględne, cyniczne czasem potępienie tradycji [...], wreszcie nieustanne pulsowanie między entuzjastyczną wiarą w rozum i naukę, a tępą bolesną rezygnacją"^{50/} - oto skrótowe i zarazem sugestywne ujęcie faktów i reperkusji, które wiążą się z zainteresowaniem młodzieży lekturą o problematyce moralno-obyczajowej i społecznej.

Interpretacja filozoficznych zainteresowań młodzieży będzie pełniejsza gdy się chociaż wspomni o zainteresowaniach zagadnieniami religijnymi^{51/}. Żywe zainteresowanie młodzieży znajduje wyraźne odbicie w lekturze technikum. Dał temu wyraz jeden z uczniów pisząc w ankiecie o S z e r s z e n i u Voynich: "Wstrząsająca, pełna dramatycznych akcentów powieść na tle zagadnień religijnych, zawiera ciekawe problemy, dla mnie nowe".

50/ Omawia szerzej problem ten S. Szuman w pracy pt. *Psychologia światopoglądu młodzieży* s. 125

51/ Zainteresowanie to potwierdzają zebrane materiały

7. Problem atrofii zainteresowań lekturą zawodową i popularno-naukową

a) Cele i stan czytelnictwa lektury zawodowej i popularno-naukowej w Technikum

Wiadomo, że celem głównym pracy szkół zawodowych technicznych jest przygotowanie kadr dla naszej gospodarki. Czytelnictwo lektury zawodowej i popularno-naukowej stanowi rolę pomocnika w kształceniu zawodowym.

Jak wielki wpływ ma czytelnictwo lektury technicznej na wyniki produkcji, podkreślają to głosy w dyskusji pewnej narady hutników w sprawie czytelnictwa technicznego. Zwrócono uwagę na nieprzypadkowy zbieg okoliczności osiągania lepszych wyników produkcyjnych w zakładach, w których czytelnictwo lektury technicznej było lepiej zorganizowane^{52/}.

Zainteresowanie lekturą techniczną należy już budzić w szkole zawodowej. Niepokojącą sytuację w tym względzie sygnalizują zebrane materiały. Tego typu lekturę reprezentują tylko 39 pozycje, czyli 4% wszystkich przeczytanych książek. Oto ich tytuły: (także i pozycji popularno-naukowych):

L u t o s p a w a n i e
N a s t a r t
kl. I Z a j m u j ą c a f i z y k a
C o d z i a t o s i ę n a z i e m i
p r e d m i l l i o n a m i l a t
L o t n i c t w o
R o d z i n a p o l s k a
A B C m o t o c y k l i s t y
W i e ż a s p a d o c h r o n o w a

52/ Informację podaje T. Zamojski w artykule pt. **N a -
r a d a h u t n i k ó w w s p r a w i e
c z y t e l n i c t w a t e c h n i c z n e g o**
Przegląd Techniczny 1954 nr 5

kl. II Budowa modeli latających
Narciarstwo
Podręcznik kierowcy

kl. III - nie przeczytano ani jednej pozycji

kl. IV Miernictwo elektryczne
Podstawy radiotechniki
Latające silniki turbospa-
linowe
Podstawy nawigacji lotni-
czej
Meteorologia szybowcowa
Podróż międzyplanetarna -
wymieniono dwa razy
Technika odbioru radiowe-
go
Podręcznik radiolokacji
ABC radioamatora
Telewizja, ależ to proste
Radio, ależ to proste
Jak czytać schematy ra-
diowe
Wybrzeże Arktyki
Życie mrówek - wymieniono dwa razy
Życie termitów
Wokół księżyca
Poradnik mechanika
Mały poradnik - powtarza się dwa razy
Podniebne zawody - wymieniono dwa
razy
Szybownictwo
Lotnictwo
Z zagadnień techniki
Obrabiarki

Wykres 3 informuje równocześnie, że $(\frac{2}{3})$ wymienionych po-
zycji z lektury zawodowej i popularno naukowej przeczytali
uczniowie klasy IV.

W y k r e s 3

Zainteresowanie badanych czytelnictwem lektury
zawodowej i popularno-naukowej

kl. IV - 18/19 lat	26 pozycji (3%)
kl. III - 17/18 lat	0 pozycji ((0%)
kl. II - 16/17 lat	6 pozycji (0,5%)
kl. I - 15/16 lat	7 pozycji (0,5%)
Ogółem:	39 pozycji (4% całości prze czytanych książek)

Dodać także należy, że 37 przeczytanych pozycji stanowią książki popularno-naukowe. Najwięcej jest książek traktujących o szybnictwie, lotnictwie i radiomechanice, a tylko dwa tytuły wiążą się z opanowywanym aktualnie zawodem. Stanowią je: **L u t o s p a w a n i e i O b r a - b i a r k i**.

Niniejsze ustalenia, porównane z cyframi rocznych dziu-
tów lektury, skonfrontowane z celami i zadaniami szkolnic-
twa zawodowego w dziedzinie przygotowania kadr technicz-
nych dla gospodarki - mówią wyraźnie o tzw. atrofii zain-
teresowań lekturą zawodową i popularno-naukową. Wykres
3 podkreśla wyraźnie, że minimalne ilości książek zawo-
dowych i popularno-naukowych mają na swym koncie klasy
I i II (klasa III nie przeczytała żadnej pozycji). Jedyne kla-
sa IV może się legitymować poznaniem większej ilości
książek z dziedziny techniki, co w sumie jest niewiele w
porównaniu z liczbą przeczytanej w tej klasie lektury o
problematyce moralno-obyczajowej i społecznej (125 pozy-
cji - 14% przeczytanych wszystkich książek). Niedomaganie
czytelnictwa w zakresie zainteresowań lekturą związaną z
zawodem i dziedzinami pokrewnymi jest tu bardzo wyraźne.

c) Przyczyny atrofii zainteresowań lekturą zawodową
i popularno-naukową w technikum

Różnorodne są przyczyny takiego stanu rzeczy. Naj-
prawdopodobniej jedną z nich jest niechęć do czytelnictwa
lektury zawodowej, spowodowana samym charakterem książ-
ki fachowej. Książka traktująca o sprawach zawodowych to
książka o charakterze naukowym - w mniejszym czy w więk-
szym stopniu przypominająca podręcznik szkolny przedmio-
tu zawodowego, co z kolei "zatrąca" szkołą i rygorami
szkolnymi, z czego młodzież chciałaby się nareszcie wyz-
wolić.

Inną przyczyną atrofii zainteresowań jest wadliwa praca
szkoły zawodowej, co uzewnętrznia się ujemnie w czytel-
nictwie omawianej lektury już w trakcie nauki, jak
również i później, tj. podczas pracy zawodowej. Często ab-
solvenci tych szkół zrywają całkowicie kontakt z książką
techniczną.

"Przerwa w kontakcie z książką techniczną - pisze
M. Walentynowicz - obciąża m.in. szkołę zawodową. Techni-
kum nie przygotowuje ucznia w dostatecznym stopniu do
samokształcenia. Czytelnictwo wiąże się w szkole zbyt ściś-

le z obowiązkową lekturą szkolną, natomiast mało krzewi się czytelnictwo z własnej inicjatywy ucznia w celu rozszerzenia swej wiedzy ogólnej i zawodowej"^{53/}

Inną z przyczyn tak niskich stosunkowo zainteresowań lekturą zawodową i popularno-naukową w technikum jest także swoista reakcja młodzieży, wyrażająca się w poszukiwaniu książek o tematach nie związanych z życiem najbliższym. Tę sprawę szerzej omawia H. Radlińska w pozycji pt. *Książka wśród ludzi*^{54/}. Gdy zastanawiamy się - pisze wspomniana autorka - nad tym, co ludzie przychodzący po książkę chcą i mogą czytać, spostrzegamy przede wszystkim poszukiwanie przez czytelników książek o krajach dalekich, o sferach nieznanych, o wszelkim niedostępnym egzotyzmie, oraz niechęć do książek traktujących sprawy najbliższe, stosunki codzienne". Dodatkowym dowodem na poparcie tego może być także popularność literatury sensacyjno-kryminalnej, mniej związanej z codziennością. W analizowanym przypadku ilość przeczytanych tego typu książek wyraża się cyfrą 99 pozycji, co stanowi 11% całości (patrz wykres 1a).

Z zebranych materiałów wynika, że młodzież klasy IV interesuje się również książką popularno-naukową (37 przeczytanych pozycji to książki popularno-naukowe). Jest to jednak liczba mała.

Otóż pewne jest, że niezależnie od głębszych" czy "płytszych" zainteresowań swoim zawodem młodzież posiada także zainteresowania poboczne z zakresu różnych zagadnień związanych z techniką, lub dziedzin pokrewnych. Zadaniem lektury popularno-naukowej jest dostarczenie, zainteresowanym jakąś gałęzią techniki, wiadomości z dziedziny, którą ów czytelnik, jak zakłada się, zna minimalnie.

Lektura popularno-naukowa również olbrzymie zadania w dziedzinie politechnicznego kształcenia dorosłych i mło-

53/ Patrz: *Kultura czytelnictwa techników przemysłu metalowego* (w:) *Studia Pedagogiczne* 1958 t.VI s. 345

54/ s. 52

dzieży szkolnej. Swą przystępną treścią i formą umożliwia szerokim masom społeczeństwa udział w korzystaniu z wielu osiągnięć wiedzy technicznej. Wychodząc naprzeciw naturalnym zainteresowaniom młodzieży elektrycznością, radiem, lotnictwem, szybownictwem, pojazdami mechanicznymi, może intensyfikować działalność dydaktyczno-wychowawczą szkoły.

Wreszcie jedną z dalszych przyczyn obserwowanej atrofii jest niedostateczny stan czytelnictwa prasy zawodowej i ogólnej - przystępnej dla młodzieży. Z materiałów wynika, że zaledwie 30% badanych czyta prasę zawodową i ogólną. Jest to cyfra niepokojąco niska. A wiadomości z różnych dziedzin życia, tak samo i "ze świata techniki docierają do czytelnika przez czasopismo znacznie wcześniej niż przez książkę"^{55/}.

W zasadzie można mówić o niedostatecznym przygotowaniu w technikum młodzieży do pełniejszego korzystania z lektury popularno-naukowej i czasopism fachowych. Nauczyciel języka polskiego jest przede wszystkim zainteresowany czytelnictwem książek po swojej "polonistycznej" linii. Najczęściej nie interesuje go czytelnictwo lektury zawodowej i popularno-naukowej. Nie posiada także dostatecznych kwalifikacji, by mógł z innej dziedziny książki wybierać. Nauczyciele - inżynierowie ograniczają się najczęściej w nauczaniu do przekazywania treści danego podręcznika.

Inną wreszcie z przyczyn niezadowalającej sytuacji w zakresie czytelnictwa omawianej lektury jest brak w bibliotekach szkolnych odpowiedniej ilości w pełni popularizatorskich książek. Zaopatrzenie bibliotek pod tym względem - mimo pewnej poprawy - jest jeszcze nadal niedostateczne.

55/ M. Walentyłowicz - Kultura czytelnictwa techników przemysłu metalowego (w:) Studia Ped. 1958 t. VI s. 357

W y k r e s 4

Sposoby spędzania wolnego od zajęć szkolnych czasu

Wiek badanych		Czytanie książek	Czytanie gazet i czasopism	Sport - gry i ćwiczenia	Spacer	Rozwiązywanie zadań matemat.	Jazda rowerem motocyklem	Stuchanie radia	Łowienie ryb	Szybownictwo	Fotografia	Oglądanie filmów
IV	18/19 lat	15	11	10	9	7	7	9	1	3	2	1
III	17/18 lat	7	6	10	4	7	3	3	2	3	4	-
II	16/17 lat	14	2	2	7	1	3	1	3	-	1	5
I	15/16 lat	16	-	9	1	6	8	1	3	2	1	1
R a z e m		52	19	31	21	21	20	14	9	8	8	7
		80%	30%	50%	34%	34%	32%	22%				

Cyfry oznaczają ilości odpowiedzi potwierdzających dany sposób spędzania wolnego od zajęć szkolnych czasu. Procent oblicza się od ilości badanych, tj. od 64 osób. Poniżej ilości osób oznaczonych cyfrą 10 nie obliczano procentu. Wskaźniki procentowe zaokrąglono według wskazówek Guilford. Cyfry obwiedzione kolorem czarnym próbowano zinterpretować w niniejszej pracy.

8. Wewnętrzne i zewnętrzne czynniki wpływające na rozwój zainteresowań czytelniczych młodzieży

a) Wewnętrzne czynniki decydujące o kierunku zainteresowań

Trudno sobie nieraz zdać sprawę z ilości czynników wpływających na wybór książki do czytania. Wpływów tych jest nieraz tak wiele, że często uchodzą uwadze czytelnika, a często i doświadczonego badacza.

"Ktoś poluje na sensacyjną - wyjaśnia J. Pieter - ktoś inny gorliwie rozgląda się za wszelkimi nowościami popularno-naukowymi itp. W tych i podobnych wypadkach motywem ośrodkowym jest niewątpliwie zainteresowanie, tj. chęć zbliżenia się do czytelnictwa określonego rodzaju i szczególnie zadowolenie z zapoznania się z nim. Wszystko jedno, kiedy i jak motyw ten wzrasta. Faktycznie istnieje i wyznacza kierunek czytelnictwa niekoniecznie w powiązaniu z potrzebami zawodowymi, życiowymi, z potrzebami kulturowymi"^{56/}.

Istniejące w czytelniku zainteresowania czytelnictwem określonego rodzaju książek jest silnym czynnikiem, wywierającym przemożny wpływ na wybór lektury. Ukształtowane, własne zainteresowania w tym względzie posiada przede wszystkim czytelnik dorosły. Ale nie jest to regułą, Zebrane materiały stwierdzają, że 56% badanych uczniów dokonuje wyboru książek powodując się własnymi zainteresowaniami (patrz: wykres 5).

Innym ważnym czynnikiem, decydującym o wyborze lektury, to "poszukiwanie i czytanie określonych lektur ze względu na określone potrzeby działania"^{57/}.

56/ C z y t a n i e i l e k t u r a Katowice 1960 s. 48

57/ J. Pieter - C z y t a n i e i l e k t u r a Katowice 1960 s. 48

W y k r e s 5

Zewnętrzne czynniki decydujące o wyborze lektury
przez młodzież

Rodzaj czynników zewnętrznych	Ilość odpowiedzi osób badanych stwierdzających wpływ danego czynnika	Stosunek procentowy
Nauczyciel	37	59%
Koledzy	32	51%
Powodowani własnym zainteresowaniem	35	56%
Radio	15	24%
Rodzice	12	19%
Witryny księgarskie i kioskarskie - obwoluty na tablicach w bibliotece	-	-
Bibliotekarza	6	10%

Cyfry obwiedzione czarnym kolorem próbuje się omówić w niniejszej pracy. Wskaźniki procentowe zaokrąglono według wskazówek Guilforda.

Dotyczy to potrzeb związanych z instynktem ciekawości, z samokształceniem młodzieży, z konfliktami wewnętrznymi czy rozterkami społecznymi.

Częstym czynnikiem określającym wybór książki jest motyw rozrywki, czytanie dla przyjemności.

Motyw samokształcenia nieraz wyłącznie decyduje o wyborze książek.

Przemożnym czynnikiem bywa również dążenie ludzi, którzy chcą się odsunąć od spraw im znanych, codziennych. Sygnalizuje to H.Radlińska stwierdzając, że młodzież zagłębia się w literaturę o Indianach, szwaczki śledzą losy hrabin, a intelektualiści poznają kulturę Hindusów.

Należy także pamiętać, że przynajmniej pośredni wpływ na wybór książki ma zespół cech psychofizycznych czytelnika. Badania udowadniają - stwierdza T.Parnowski - że "dużą rolę odgrywa tu przygotowanie czytelnicze, zależne od stopnia rozwoju intelektualnego, psychicznego i społecznego"^{58/}.

b) Najważniejsze zewnętrzne czynniki wpływające na rozwój zainteresowań czytelniczych młodzieży technikum

Wśród czynników tej grupy największy wpływ notuje rubryka: "nauczyciel" (patrz wykres 5). Wymowę tej rubryki wyjaśniałoby stwierdzenie J.Pękalskiego: "Nie da się zaprzeczyć - pisze autor - że przede wszystkim wpływ osoby nauczyciela, jego stosunek do przedmiotu - odgrywa w tym wypadku najważniejszą rolę. Nauczyciel - entuzjasta, miłośnik literatury nie będzie się czuł skrupowany programem, nawet w jego ciasnych ramach po - trafi wychowankom zaszczepić zamiłowanie do przeżywa-

58/ Patrz: P.Parnowski - C z y t e l n i c t w o
d z i e c i i m ł o d z i e ż y w o b l i -
c z u p r z e m i a n 1961 s. 66

nych wspólnie, a nie tylko przerabianych po rzemieślniczemu, utworów"^{59/}.

51% badanych wypożycza sobie również książki od kolegów (patrz: wykres 5). "Książka, którą poleca kolega - wyjaśniają autorki - prawie zawsze cieszy się uznaniem i zaufaniem. Jeśli poleca szkoła, to często, jest równoznaczne z przeciwskazaniem. Sprawiedliwość każe przyznać, że ważne jest kto poleca książkę i jak poleca"^{60/}.

Nie można pominąć wpływu rodziców i audycji radiowych (patrz: wykres 5).

Zaskakują tu dwa zjawiska, które są prawidłowo odnotowane, a mianowicie nie miały wpływ rodziców na dobór książki - a niewielki bibliotekarza.

Pierwsze zjawisko znajduje wyjaśnienie w trosce rodziców o sprawy wychowania. Skargi szkoły na dom rodzicielski z tytułu braku opieki i zainteresowania nauką młodzieży nie mogą być generalizowane. Zjawisko drugie określone jest specyficzną sytuacją biblioteki technikum.

Zwykle korzysta z biblioteki wielu uczniów (94% badanych wypożyczało książki z biblioteki szkolnej - (patrz: wykres 6), to też praca pedagogiczna z czytelnikiem jest utrudniona, a często wręcz niemożliwa do kontynuowania.

Przedstawiono tu szereg czynników (motywów) wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na dobór książek do czytania. Ingerencja ich nie jest jednak nieograniczona. "Wpływ ma poczytność książek - piszą M.Gutry i B.Groszlikowa - mają różne czynniki zewnętrzne /.../. Jednak musimy tu szczerze wyznać, że najpomysłowsze chwytły w chęci przeforsowania jakiejś książki, nie znajdowały masowego oddźwięku u czytelników, jeżeli książ-

59/ J. Pękalski - D r o g i k s i ą ż k i W-wa 1934 s. 55

60/ M.Gutry, B.Groszlikowa - D w a d z i e ś c i a p o c z y t n y c h k s i ą ż e k W a r s z a w a 1933 s. 27

61/ Tamże s. 7

ka nie zawierała elementów koniecznych do zaspokojenia potrzeb dzieci danego wieku i środowiska^{61/}.

W y k r e s 6

Źródła zaopatrywania się przez młodzież w książki do czytania

Nazwa punktu bibliotecznego	Ilość odpowiedzi potwierdzających korzystanie z danego punktu (czy źródła) bibliotecznego	Stosunek procentowy
Biblioteka szkolna	59	94%
Koledzy	43	69%
Biblioteki domowe (własne i rodzinne)		
Biblioteka Miejska	22	35%
Biblioteka Domu Kultury (oraz biblioteki zakładowe)	4	6%
Biblioteki wiejskie	4	6%
Kupno nowych książek	5	8%

Wskaźniki procentowe zaokrąglono według wskazówek Guilforda. Cyfry podkreślone czarnym kolorem znalazły odzwierciedlenie w niniejszej pracy.

B I B L I O G R A F I A

Aleksandrzak S. - KIM JESTEŚ KOPCIUSZKU W-wa
1968

Baley S. - PSYCHOLOGIA WYCHOWAWCZA W ZA-
RYSIE W-wa PWN 1958

Białkowska E. - PRACA PEDAGOGICZNA Z CZYTELNI-
NIKAMI W BIBLIOTECE SZKOLNEJ
W-wa 1964

Claparède E. - PSYCHOLOGIA DZIECKA I PEDAGOGIKA
EKSPERYMENTALNA W-wa 1927

Gutry M., Groszlikowa B. - DWADZIEŚCIA POCZYTNYCH
KSIĄŻEK 1933

Gołaszewski T. - SPOŁECZNA RECEPCJA WSPÓŁCZES-
NEJ POWIEŚCI POLSKIEJ W-wa 1968

Gurycka A. - ZAGADNIENIE ZAINTERESOWAŃ
W PROBLEMATYCE KSZTAŁCENIA
OSOBOWOŚCI. STUDIA PEDAG. 1954
t. I

- O BUDZENIU ZAINTERESOWAŃ NAUKĄ
U SŁABYCH UCZNIÓW. Rocznik Insty-
tutu ped. 1955 t. I

Guilford J. - PODSTAWOWE METODY STATYSTYCZ-
NE W PSYCHOLOGII I PEDAGOGICE
W-wa 1960

Hurlock E.B. - ROZWÓJ DZIECKA 1946

- Krzemińska W. - IDEE I BOHATEROWIE Ossolineum 1969
- Kuchta J. - KSIĄŻKA ZAKAZANA W-wa, bez daty
- Kuliczowska K. - DAWNE I WSPÓŁCZESNE PROBLEMY
PROZY DLA DZIECI, W-wa 1972
- W SZKLANEJ KULI, W-wa 1970
- Kruszewska-Kudelska A. - POLSKIE POWIEŚCI DLA
DZIEWCZĄT PO ROKU 1945
Ossolineum 1972
- Konopnicki J. - METODOLOGIA BADAŃ ZAINTERESOWAŃ
I POZIOMU UMYSŁOWEGO MŁODZIEŻY
W WIEKU LAT OD 17 DO 20 ROKU ŻY-
CIA. STUDIA PED. 1961 t. IX
- Kreutz M. - ZMIENNOŚĆ REZULTATÓW TESTÓW
Lwów 1933
- Miller R. - PROBLEMATYKA BADAŃ NAD CZYTEL-
NICTWEM DZIECI I MŁODZIEŻY Z PE-
DAGOGICZNEGO PUNKTU WIDZENIA.
Kwartalnik Ped. 1960 nr 1
- Parnowski T. - CZYTELNICTWO DZIECI I MŁODZIEŻY
W OBLICZU PRZEMIAN, PZWS W-wa
1961
- DZIECKO I MŁODZIEŻ W ŚWIELE
ZAINTERESOWAŃ CZYTELNICZYCH.
W-wa 1960
- BADANIA CZYTELNICTWA - SPRAWA
ZANIEDBANA. Nowa Szkoła 1959 nr 4

- Przeclawska A. - NIEKTÓRE PROBLEMY POLSKIEJ
MŁODZIEŻY WSPÓŁCZESNEJ W
ŚWIETLE BADAŃ PEDAGOGICZ -
NYCH. Kwartalnik Ped. 1959 nr 2
- KSIĄŻKA W ŻYCIU MŁODZIEŻY
WSPÓŁCZESNEJ. W-wa 1962
- Pękalski J. - DROGI KSIĄŻKI W-wa 1934
- Pieter J. - CZYTANIE I LEKTURA. Katowice 1960
- Radlińska H. - KSIĄŻKA WŚRÓD LUDZI W-wa 1946
- Szuman S. - PROBLEMY ŻYCIOWE MŁODZIEŻY
DORASTAJĄCEJ. Kraków 1947
- PSYCHOLOGIA WIEKU SZKOLNEGO.
Kraków 1947
- Walentyłowicz M. - METODY BADANIA CZYTELNICZWA
TECHNIKÓW (w:) STUDIA PED. 1958
t.VI
- KULTURA CZYTELNICZWA TECHNI -
KÓW (w:) STUDIA PED. 1958 t. VI
- PRZYGOTOWANIE CZYTELNICZE AB-
SOLWENTÓW SZKOŁY PODSTAWOWEJ
W-wa 1961
- PODSTAWY CZYTELNICZWA POW -
SZECHNEGO. Ossolineum 1970
- zbior. - STUDIA Z HIST. LITER. DLA DZIECI
I MŁODZIEŻY. W-wa 1971
- zbior. - FORMY LITERATURY POPULARNEJ.
1973